

TÉRTERMELÉS A DUNA FÖLÖTT

A Szabadság híd alternatív használatának téri vizsgálata

A befüggesztett tartószakasz használata informális közösségi térként a híd hétköznapi működése mellett

A következőkben a budapesti Szabadság hídhoz kötődő jelenségeket fogok vizsgálni, melyek során az emberek váratlanul, a megszokottól és az előre tervezettől eltérően használják a híd nyújtotta környezetet, amely ennek hatására újraértelmezést nyer: először a híd hétköznapi működése mellett a tartókon kialakult informális közösségi pihenőhelyet, majd a 2016 nyarán útfelújítási munkák miatt bevezetett forgalomkorlátozás következtében megjelent spontán használatokat veszem sorra. Végül pedig azt mutatom be, hogy ezen utóbbi aktivitások hogyan alakították a híd használatát és identitását a rákövetkező években. Az írás célja az említett események téri értelmezése és azok beillesztése a vonatkozó térelméleti szakirodalom kontextusába.

A közvetlen emberi cselekvés mint a téralakítás eszköze

Hogyan hozhatók összefüggésbe emberi cselekvések, különböző tevékenységek által kiváltott események a tér, valamint a téralakítás fogalmaival? Michel de Certeau [1] megkülönbözteti a dolgok geometriai pozícióinak statikus rendszerét az azok között zajló mozgási irányokkal és időbeliséggel bíró folyamatoktól. Ezen utóbbi jelenségre használja a tér fogalmát. Példaként említi, hogy egy precízen megtervezett és megépített úthálózatot az emberek a sétálás gyakorlatával alakítanak térré. A tér ebben az értelemben tehát egy folyamat, amely aktualizálja, újraírja a környezet elemeinek viszonyrendszerét.

Henri Lefebvre szerint a (társadalmi) tér (társadalmi) termék: [2] a társadalom tagjai mindennapi gyakorlataikkal, megélt élményeikkel, különböző gondolati konstrukcióik révén folyamatosan termelik a társadalom terét. Lefebvre értelmezésében tehát a tér nem kezelhető pusztán absztrakt, geometriai entitásként, hanem a társadalmi, gazdasági, politikai, fenomenológiai és egyéb további tényezők mind folyamatosan formálják azt, amiből következik, hogy a tér elvonatkoztatathatlan a társadalmat alkotó emberektől, akik azáltal, hogy használják, állandóan alakítják is. A tér elfoglalásának négy elvét fogalmazza meg, melyek a tér termeléséhez vezethetnek: ezek a dominancia (domination), kisajátítás (appropriation), eltérítés (diversion) és kooptáció (co-optation).

A dominanciát a hatalom eszközeinek tekinti, mely során olyan beavatkozások jönnek létre, melyek semmilyen kapcsolatra nem törekednek a már meglévő térrel, és rendszerint nagy erőforrások felhasználását vonják magukkal. Ezzel szemben a többi három elv a közvetlen emberi cselekvésekhez áll közelebb: a kisajátítás során a meglévő környezetet az ember lakhatóvá formálja, saját igényeihez igazítja; az eltérítés során egy meglévő térben új használati módok jelennek meg, hatására a tér új értelmezést kap; kooptációról pedig akkor beszélünk, amikor egy új tér úgy változtat meg egy meglévőt, hogy közben a meglévő is formálja az újat, tehát egyfajta összeolvadásról van szó.

Ezen elvek más szerzőknél is megjelennek: az eltérítést például a Szituacionista Internacionálé is használta, mint a társadalom forradalmi átalakításának eszközeit. [3] Adrian Forty pedig az építészeti flexibilitás lehetséges módszerei között említi. [4] Ehhez kapcsolódik Bernard Tschumi szétválasztás (disjunction) fogalma is, [5] amely az építészeti tér és az abban zajló események viszonyát írja újra: ha a tereket elválasztjuk a bennük zajló megszokott eseményektől, majd ezután az egymástól független eseményeket és tereket szokatlan módon párosítjuk össze, akkor ezek találkozásából újszerű élmények születnek. Az építészet tehát a tér és az esemény együtteseként értelmezhető, hiszen különböző események hatására ugyanaz az építészeti tér más-más értelmezést nyer, más élményt ad. Az esemény alakítja a tereket, de a tér is alakítja az eseményt.

Az emberi aktivitásokban rejülő téralakító lehetőségekkel foglalkozik Karen A. Franck és Quentin Stevens is, akik bevezetik a fellazult tér (loose space) fogalmát, melyet elsősorban városi terek esetében alkalmaznak: [6] elméletük szerint az emberi improvizáció képes új tartalmat, identitást adni egy meglévő városi területnek, és időlegesen feloldást nyújt a város túlságosan kontrollált működése alól. Eszerint tehát az emberi cselekvés közvetlenül képes új teret létrehozni.

Mit jelentenek ezen elméletek és fogalmak a gyakorlatban? A Szabadság hídon az elmúlt években megjelent aktivitások alkalmas terepet nyújtanak arra, hogy ezeket valós példákön keresztül vizsgáljuk.

Váratlan téralakítás a híd rendeltetészerű működése mellett

A hétköznapiakban a hídon elsősorban a közlekedés tere valósul meg. A különböző közlekedési módok számára kialakított sávok foglalják el a híd keresztmetszetét: útpálya az autóknak, sínpár a villamosnak, járda a gyalogosoknak és kerékpárosoknak. Az áthaladás domináns gyakorlatának résein megjelennek alternatív használati módok, szokások, melyek nem kapcsolódnak a híd elsődleges funkciójához: ilyen például a korlátokon és acéltartókon az úgynevezett szerelemlakatok elhelyezése gyakorlata, vagy az időről időre elforduló szélsőséges jelenség, amikor a híd öngyilkossági kísérletek helyszínévé válik, amire az ad lehetőséget, hogy a tartók könnyen megmászhatók. Ez az adottság egy további

használatot is szolgál: a híd közepén elhelyezkedő befüggesztett szakasz hosszú vízszintes felületet képez, melyre felmászva a városlakók gyakran piknikeznek a belváros panorámájába feledkezve. Ezen utóbbi jelenséggel foglalkozunk részletesebben. A híd tartóinak nincs használati szempontból értelmezhető funkciója: formáját tartószerkezeti és esztétikai szempontok alakították. Az ezeken történő megtelepedés tehát egy városi szimbólum részét képező mérnöki műtárgyat helyez rá az emberi használat horizontjára. A híd tartóeleme közösségi téré alakul, melyet az emberek közvetlen testi aktivitása hoz létre, vagyis az a tett, hogy felülnek a híd tartójára. Tschumira utalva az esemény ad új tartalmat az épített környezetnek, és az új tér addig van jelen, míg

2016 nyarán az autóforgalom elől lezárt híd egy hétköznapi délelőtt

Egy hétköznapi este a lezárt hídon 2016 nyarán

Spontán koncert

A 2017-ben a Valyo szervezésében megvalósult hídlezárás. Az egyesület által kihelyezett bóján olvashatók a híd használatának szabályai

A közösségi tér infrastruktúrájának kiépülése: használati zónák elválasztása

maga az esemény tart. A kisajátítás jelenségét fedezhetjük fel abban az értelemben, ahogy Lerup [7] vagy Hertzberger [8] ír róla: az ember belakja, otthonossá teszi a környezetét pusztán azáltal, hogy nem a tervezett módon, hanem saját igényeinek, értelmezéseinek megfelelően veszi használatba: a Szabadság hídon sétáló ember hamar ráésmél, hogy a városi panorama környezetében eltöltött szabadidő különleges élményt ad. A tartó kialakítása pedig alkalmas arra, hogy ezt az igényt kiszolgálja: a híd „megmászása” révén kiszakadunk a megszokott téri gyakorlatokból, és új, külső helyzetből szemlélődhetünk, mintha egy kilátóból tekintenénk végig a városra.

A közösségi használat kiterjesztése: az eredeti használatából felfüggesztett híd 2016-ban

2016 nyarán a Szent Gellért téri útfelújítások idejére lezárták a Szabadság hidat a gépjárműforgalom elől. Ennek következtében a híd teljes keresztmetszetében a gyalogosoké és biciklistáké lett három hónapig. Ez az adottság helyet biztosított az előbbieken bemutatott közösségi használat kiterjedésére: a közösségi tér immár nem korlátozódott kizárólag a híd tartóira, hanem annak teljes területén megvalósult. Kora délutántól elkezdtek megjelenni a piknikezők, akik plédeket, grillsütőket, függőágyakat és hangszereket hoztak magukkal, és fokozatosan birtokba vették a járdákat és az úttestet is.

A spontán kialakult közösségi tér különböző, általában helyben, illetve közösségi oldalakon szervezett események – jógaórák, koncertek és egyéb, éjszakába nyúló mulatságok – színtere lett. Az eredetileg az áthaladó közlekedést szolgáló infrastruktúra alapfunkciója felfüggesztődött: megszűnt a híd területének hétköznapi munkódó használati felosztása, mely szerint a gyalogosok a járdán, az autósok az úton közlekednek. Ehelyett a híd teljes felülete használati értelemben homogénné vált, kismult: megszűnt a járda és úttest fogalma. A híd egésze egy spontán eseményeket befogadó városi közösségi térre alakult. A rendeltetészerű használata helyébe új, váratlan használatok léptek. A jelenségben tehát Lefebvre eltérítés fogalmát láthatjuk megvalósulni. A megszokott működés felfüggesztése, valamint az emberek improvizációs nyomán időszakosan eltűnnek a hétköznapi érvényes szabályok. Felszabadult mozgásaik révén a városiak környezetük aktív alakítóivá válnak: létrejön a korábban említett „fellazult tér” jelensége.

A jelenség utóélete

A Város és Folyó Egyesület (Valyo) kezdeményezésére 2017-ben négy nyári hétvégére ismét lezárták a hidat az autóforgalom elől, ezúttal tudatosan abból a célból, hogy újra létrejöjjön az előző évi jelenség. Emellett olyan beavatkozások is megvalósultak, melyek a közösségi tér használhatóságának javítását szolgálták. Ilyenek voltak például a híd lábához telepített mobil WC-k, a kihelyezett szemeteskukák vagy a biciklisforgalom járdákra terelése. Tehát a közösségi tér elkezdte a saját igényeihez formálni a hidat. Ebben a folyamatban a kisajátítás Lefebvre-i értelmezését ismerhetjük fel: az új használat saját szükségletei mentén átalakítja a környezetet, és közben nem elpusztítja azt – mint a dominancia esetében –, hanem szimbiotikus együttélést akar kialakítani. Az új tér kitermelte saját szabályrendszerét: az előző évi, kontrollálatlanul alakuló, határtalan tér új határokat kapott mind térbeli, mind pedig időbeli értelemben.

Az alapvető különbség tehát a 2016-os és 2017-es

A közösségi tér infrastruktúrájának kiépülése: kitelepített szemetesek

események között, hogy míg előbbi esetében a hídlezárás nyomán jelent meg a közösségi tér, addig utóbbinál az előzőleg kitermelt közösségi tér váltotta ki a lezárást. A piknikezés vagy jógázás nemcsak attól válik különleges élménnyé, hogy váratlan helyen valósul meg, hanem attól is, hogy konkrétan a Szabadság hídon történik. A létrejött közösségi tér és a Szabadság híd együtt alkotnak egy teret: a fizikai környezet és a létrejött közösségi tér kölcsönösen formálják egymást. Ebben az esetben te-

hát a kooptáció jelenségére látunk példát. A kooptáció további megnyilvánulására példa a 2018-as Velencei Építészeti Biennále magyar pavilonjában bemutatott Szabadság híd – Új horizontok a városban [9] című kiállításra megépült installáció. A szerkezet a közösségi tér élményét idézte meg, felhasználva a híd egyes fizikai tulajdonságait: a környezetből való kiemelt helyzetet, a panorámát, a szerkezet enyhe ívét, valamint a jellegzetes zöld színt. A tervezők tehát azokat az elemeket emel-

A közösségi tér infrastruktúrájának kiépülése: mobil WC a budai hídfőnél

ték ki, melyek a közösségi tér megtapasztalásakor kerülnek előtérbe.

A kisajátítás, eltérítés és kooptáció jelenségeinek együttes működéseként létrejött egy tér, ami tovább építi a híd mélyen rétegzett jelentéstartalmát. Ugyanakkor a kialakult tér, amely a kezdeti spontán jelenségből szervezett eseménysorozattá fejlődött, szintén magába építi a híd adottságait, és azokkal együtt formálódik saját identitása.

Hory Gergely

A Studio Nomad installációja a 16. Velencei Építészeti Biennalén. A közösségi használat által átértelmezett híd újjáépítése kilátóként

Fotó: Danyi Balázs

Fotók: Hory Gergely

Irodalom / References

- [1] Certeau, Michel de: *The Practice of Everyday Life*, University of California Press, Berkeley, California 2013, pp 117–118 (eredeti megjelenés: 1984).
- [2] Lefebvre, Henri: *The Production of Space*, Blackwell, Oxford, Egyesült Királyság 1991, p 26 (eredeti megjelenés: 1974).
- [3] Sadler, Simon: *The Situationist City*, The MIT Press, Cambridge, Mass 2001, p 99.
- [4] Forty, Adrian: *Words And Buildings : a Vocabulary of Modern Architecture*, Thames & Hudson, London, Egyesült Királyság 2000.
- [5] Tschumi, Bernard: *Architecture and Disjunction*, MIT Press, Cambridge, Mass 1994, pp 139–150.
- [6] Franck, Karen A – Stevens, Quentin (eds): *Loose Space: Possibility and Diversity in Urban Life*, Routledge, London 2007, pp 1–35.
- [7] Lerup, Lars: *Building the Unfinished: Architecture and Human Action*, Sage Publications, Beverly Hills, Calif 1977.
- [8] Hertzberger, Herman: *Lessons for Students in Architecture*, Nai010 Publishers, Rotterdam 1991.
- [9] Balkányi, Nóra, et al: *Szabadság híd – Új horizontok a városban*, Ludwig Múzeum, Budapest 2018.

A b s t r a c t s

BENKŐ, Melinda – SZABÓ, Árpád: A DANUBE HISTORY IN BUDAPEST

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 10-17, DOI:10.33268/Met.2019.3.1

FUTURE AWARENESS IN THE DEVELOPMENT OF GRAPHISOFT PARK, ÓBUDA, HUNGARY

Graphisoft Park in Budapest is a spinoff project implemented by the software development company that created the world leading architectural design software, ArchiCAD®. The article summarises the step-by-step development process of the business park and the related university campus situated on the site of a former Gasworks. The transformation of the industrial zone on the Danube demonstrates a unique example of private real estate development implemented during the last decades. Originally the park was oriented towards the river, later its development continued at areas further away from the water and by now it communicates intensively with the adjoining urban context. Its buildings and landscaped spaces present high quality contemporary Hungarian architecture. Its atmosphere is deeply rooted in the built and natural heritage of the site. Focusing on urban design, the paper reveals the future awareness of the story of the Graphisoft Park started in 1996.

PERÉNYI, Flóra – VÖRÖS, Tamás: MODERATE MATCHING

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 18-21, DOI:10.33268/Met.2019.3.2

VIADONAU ADMINISTRATION BUILDING, ASCHACH, AUSTRIA

ARCHITECTS: DIETRICH UNTERTRIFALLER

The new Viadonau office building floats on the Danube shore as an extension to the longitudinal centre of Aschach. The linear, one-storey house fits naturally into the existing ensemble on the banks of the Danube and follows the established morphology – yet it can redefine the environment and give it a new identity with its lightweight timber facade design. The modest and well-proportioned spatial design together with a high level of craftsmanship results an exemplary architectural solution.

BABOS, Annamária: HOME BY BOAT

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 22-25, DOI:10.33268/Met.2019.3.3

APARTMENT BUILDINGS ON THE DANUBE

ARCHITECT: JOSEF HOHENSINN (HOHENSINN ARCHITEKTUR)

How to make contact between the water and inhabitants? The development of Winter Harbour is a good example of developments on the bank of river. The idea of the design and the approach of urban development are easily recognisable: between the Danube and the existing office buildings, four large sculptural buildings are positioned. Their sculptural design creates an easily recognisable identity for this area. The buildings stand upon a site which is differentiated in appearance according to function, much like a game board, the "shipboard" includes garage spaces and public functions. Public and semi-public spaces are created, by the use of arcades, and the site is fragmented by ramps and green areas. These landscaping tools, the shaping of facades and the general planning concept enhance the quality of the development for both the inhabitants and the office workers alike, establishing various links to the Danube.

FENES, Tamás – NÉMETH, Ádám: WITHOUT THE NEED FOR CONTINUITY

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 26-29, DOI:10.33268/Met.2019.3.4

ZUCKERMANDEL DISTRICT DEVELOPMENT, BRATISLAVA, SLOVAKIA

ARCHITECTS: BOUDA MASÁR

Since the millennium, a number of new large-scale developments have sprung up along the waterfront areas of Bratislava, resulting in the rapid transformation of the cityscape. The last of these projects, the Zuckerman del mixed use development was built on the site of a historical suburb demolished during the post-war period, in a prominent location between the Castle Hill and the Danube. The article reviews the project and reaches the conclusion that although the process of reintegrating unused areas into the urban fabric is a positive trend, the Zuckerman del development represents a missed opportunity to recreate a genuine urban neighbourhood in the centre of the city.

SZABÓ, Árpád – KLANICZAY, János: ON THE BORDER OF CITY AND NATURE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 30-33, DOI:10.33268/Met.2019.3.5

ARKABARKA HOSTEL, BELGRADE, SERBIA

ARCHITECTS: AKRITIDOU, GRBIC and PANANASTASIOU

The city of Belgrade has a strong connection to the rivers Sava and Danube and unlike most cities developed in the socialist period its riverbanks have been reserved for pedestrian and recreational use. Since the 1960's spontaneous bottom-up constructions started to appear, floating structures on the rivers, next to the historically symbolic Friendship park. These informal and unregulated buildings did not disrupt nature, nor did they occupy valuable land, so they were allowed to exist, gradually creating the tourist attraction that today defines the riverbanks of the city. Among the floating houses are a number of hostels, out of which the most interesting architectural piece is

Arkabara. The building has been constantly developed since its foundation in 2006, always adapting to the needs of the visitors, creating a new tourist and recreational opportunity between the urban and the natural landscape.

FONYÓDI, Mariann: DANUBE SEASON

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 34-37, DOI:10.33268/Met.2019.3.6

TEMPORARY COMMUNITY SPACES ON THE DANUBE

Temporary, interim uses and elements are important parts of the riverbank's social image and use pattern. The article discusses how these types of development may occur, showing three examples of how they can adapt to changes found along the river and throughout the seasons, and what role individual architects can play in creating community spaces. Civil activities can not only bring freshness to the life of a city, but the processes can test the tolerance of the city regarding transformation of the Danube as an urban space.

HORY, Gergely: MAKING SPACE ABOVE THE DANUBE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 38-41, DOI:10.33268/Met.2019.3.7

SPATIAL ANALYSIS OF ALTERNATIVE USES ON LIBERTY BRIDGE, BUDAPEST, HUNGARY

In recent years alternative community uses have appeared on the Liberty Bridge both spontaneously and in pre-planned form. The article investigates this phenomenon from its spatial aspect and demonstrates the various stages of urban development encountered during informal events and organised programmes that create a space with that has a unique identity.

BALLA, Regina: LIFE IN THE NEIGHBOURHOOD

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 42-45, DOI:10.33268/Met.2019.3.8

RESIDENTIAL DEVELOPMENTS ON THE DANUBE

The presence of natural waterways can play an important role in the regeneration of prefabricated housing estates. The water is one of the most important elements in urban design that can have a positive effect on comfort for its inhabitants. The redevelopment of the waterside can create significant new functions in respect of use and aesthetic. Due to the presence of a river these housing units are worth opening towards the Danube river as a source of liveability and practically in the neighbourhood. In Hungary more than 10 post-war neighbourhoods are located along the Danube and its branches. The potential of their positioning is increasingly being recognised as a positive factor.

SZABÓ, Julianna: HIDDEN HERITAGE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 46-49, DOI:10.33268/Met.2019.3.9

HOLIDAY HOMES ALONG THE DANUBE

From the end of the 19th century until the Second World War, Budapest's agglomeration saw a boom in holiday villa-construction along the Danube which transformed the traditional rural nature of village development. What new values do these buildings represent? What lessons have they offered? How can we evaluate today the influences of this disappearing type of built heritage?

KISSFAZEKAS, Kornélia: "IT IS THE WATER RULES"?

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 50-53, DOI:10.33268/Met.2019.3.10

MORPHOLOGICAL CONSTANCIES AND CHANGES IN SMALL SETTLEMENTS OF THE DANUBE BEND

Along an approximately 40 km long area between Vác and Esztergom in the Danube Bend, small settlements line up quite sparsely on both sides of the Danube. Both in the past and the present, their relationship to the riverbanks has been strongly determined by the historical settlement structure and the traditional mode of plot development. Due to climate change, drastic shifts of the shoreline can be expected which may significantly alter the relationship of river front settlements and the landscape space of the Danube Bend to the riverbanks. One of the biggest challenges for the local governments will be to adopt sustainable scenarios for the future and invent optimal solutions to preserve riverside settlements in spite of the dynamic processes of climate change and their inherent consequences.

BALIZS, Dániel: FALSE REBUILDING

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 3 (2019), pp 54-57, DOI:10.33268/Met.2019.3.11

QUESTIONING THE URBAN REGENERATION OF VUKOVAR, CROATIA

How can we rebuild a destroyed city near the Danube in Croatia? What can a city do to regain its former inhabitants and to make them to see itself again as a liveable place with good prospects? Create new buildings and functions, use cultural tools or strengthen community participation? From Vukovar's example we can learn a lot about these issues.